

לספוג את הארבעים

"אין סופגין ארבעים" או **"סופגין ארבעים"** ביטוי זה מופיע בכמה מקומות כמו למשל במשנה כדלהלן:

מסכת זבחים פרק ו, משנה ה:

נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח. וסָפְגוּ במלח וזָרְקוּ על גבי האישים.

פירוש: הכהן נוטל את הראש החתוך של עולת העוף, מצמיד בחזקה את מקום מליקתו של העוף לקיר המזבח ע"מ למצות ממנו את דמו. לאחר מכן הוא נוטל את ראש העולה ועולה לראש המזבח, ושם היה מולח אותו במלח שהיה מונח בראש המזבח ולאחר מכן זורק את הראש על גבי האש שעל המזבח.

ר' עובדיה מברטנורא שם מבאר את הביטוי וסָפְגוּ וז"ל:

וסָפְגוּ במלח – לשון **שאיבה ולקיחה**, כמו **"סופג את הארבעים"**. אף כאן נותן עליו מלח כדי שיהא הראש **מושך ומקבל המלח**.

וחשבתי לומר ע"פ דברי רע"ב שיש כאן רעיון גדול בענין המלקות:

מי שנפסק עונשו לקבל מלקות בעבור שעשה עבירה מה"ת, הרי שעיקר עונשו הוא לא רק לקבל את המלקות ובוה לצאת י"ח, אלא **לקחת את הלימוד הנכון ואת הלקח הנדרש כתוצאה מן המלקות**, ולא די בלקיחה בעלמא אלא יש אפילו להתאמץ, קרי **לשאוב את המסר היוצא מן המלקות**, ושני מסרים אלו באים לידי ביטוי במטבע הלשון **"סופג את הארבעים"**.

ועוד מביא שם רע"ב פירוש נוסף והוא:

פירוש אחר: **סָפְגוּ** בגימ'ל כמו **'סופקו'** בקו"ף, לשון **"ויספוק את כפיו"** (במדבר כד, י).

ובהמשך למ"ש לעיל, גם לפי פירוש זה, **"לספוג את הארבעים"** כמו **"לספוק את הארבעים"**, וכמו ש'לספוק' פירושו להכות כף אל כף, כך גם המלקות צריכות להיות ספוקות-ספוגות-מחוברות אל האדם ומחלחלות פנימה לא רק ע"מ לייסרו אלא גם ובעיקר לחנכו וללמדו את דרך הישר שלא יחטא להבא.

ועוד במסכת תרומות פרק יא משנה ג:

אין סופגין ארבעים משום ערלה, אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים.

ובפירוש הריב"ם"ץ למשנה זו מבאר מדוע אינו לוקה וז"ל:

אין סופגין את הארבעים משום **משקה ערלה**, השותה, אלא בזמן ששותה יין ושמן דענבים ודזיתי ערלה, אבל יין תפוחי ערלה או דבש תמרי ערלה או משקה שאר פירות, אם שתה אינו לוקה עליהן.

ובחיבור שנתחבר בדורנו משנת ארץ ישראל¹ על משנה זו מתייחס לביטוי זה וז"ל:

מי שאכל ערלה נענש בארבעים מלקות, אך ההלכה חלה רק על האוכל את הערלה עצמה ולא על האוכל מן הערלה מזון שאינו רגיל, שאינו דרך הנאתו הרגילה (בבלי, פסחים פד ע"א).

הביטוי "סופג את הארבעים" הוא בעיקרו ספרותי, על כן הביטוי אינו שלם וצריך להיות **"אינו סופג את ארבעים המלקות"** (הידועות לכול), או **"אינו סופג ארבעים מלקות"**.

הניסוח המקוצר מעיד על ביטוי ספרותי ידוע ומקובל. זאת ועוד, אפילו לפי ההלכה העקרונית אין סופגים ארבעים מלקות אלא שלושים ותשע מלקות בלבד. הביטוי מופיע עשרות פעמים במשניות ובמקבילות. הקורא עלול לקבל את הרושם שאכן על כל עבירה לקו. בפועל היו המלקות עניין תאורטי למדי, ובדרך כלל לא השתמשה החברה היהודית במלקות כאמצעי כפייה לקיום מצוות.

הניסוח "סופג את הארבעים" מבטא כי זו עבירה על דין תורה עצמו. מי ש"אינו סופג את הארבעים" הוא מי שעבר על דין שאינו מהתורה, ואינו האיסור עצמו אלא סייג נוסף.

¹ משנת ארץ ישראל הוא פירוש בן המאה ה-21 למשנה, המשלב בין מתודה מחקרית לגישה מסורתית. יצירה זו - פרי עטם של פרופ' זאב ספראי, אביו, פרופ' שמואל ספראי ואחותו, ד"ר חנה ספראי - ומציעה פירוש רציף למשנה הכולל הצבעה על שינויי נוסח, הדגשה קונספטואלית של עקרונות מרכזיים מתוך המשנה, והתייחסות לרקע הארץ-ישראלי בו נתחברה המשנה.